

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті розглянуто сучасний стан сфери профілактики правопорушень серед неповнолітніх, зокрема організації, залучені до попереджувальної діяльності, форми та методи роботи. Отримані результати дають змогу сформулювати рекомендації державним та громадським організаціям щодо підвищення ефективності програм профілактики правопорушень серед неповнолітніх, розробки та впровадження таких програм із використанням окремих форм та методів, які застосовують іноземні, зокрема, німецькі організації.

Вступ

Правопорушення, здійснені неповнолітніми, - це небезпечне соціальне явище, оскільки, по-перше, негативно впливають на формування особистості; по-друге, завдають значної шкоди суспільству через втрату трудових ресурсів (лише третина покараних повертаються до повноцінного суспільного життя); по-третє, відіграють значну роль у формуванні рецидивної злочинності (дві третини рецидивістів розпочинають свій злочинний шлях ще неповнолітніми) [1, с 60].

Кожен 8-9-й злочин в Україні здійснюється неповнолітніми. Близько 11 % серед осіб, які беруть участь у скоєнні злочинів, - неповнолітні. Кількість підлітків, що вчинили злочин вдруге, за останні роки зросла майже на 19 % [2, с 64].

Одним із напрямів у боротьбі зі злочинністю взагалі та злочинністю неповнолітніх, зокрема, є профілактична діяльність.

Профілактика правопорушень серед неповнолітніх в Україні проводиться зусиллями педагогів, співробітників соціальних служб, служб у справах неповнолітніх, працівниками правоохоронних органів. Проте дослідники звертають увагу на численні проблеми у цій сфері діяльності, які полягають у відсутності налагодженої співпраці між різними суб'єктами профілактики, у застосуванні переважно групових та масових форм роботи та неналежній увазі до інтерактивних методів (тренінгів, рольових ігор тощо), які сприяють кращому засвоєнню інформації дітьми.

У запропонованій статті розглядається сучасний стан сфери профілактики правопорушень серед неповнолітніх, описані організації, залучені до попереджувальної діяльності, форми та методи роботи. Отримані результати дають змогу сформулювати рекомендації державним та гро-

мадським організаціям щодо підвищення ефективності програм профілактики правопорушень серед неповнолітніх, розробки та впровадження таких програм із використанням окремих форм та методів, які застосовують іноземні, зокрема німецькі організації.

Теоретичні погляди на профілактику правопорушень серед неповнолітніх

Загалом, під профілактикою правопорушень розуміють діяльність державних органів і громадськості, що має системний характер як за комплексом заходів, так і за колом суб'єктів, які її здійснюють, спрямовану на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію причин та умов злочинності, окремих її видів та конкретного злочину [3, с 95].

Причини скоєння правопорушень неповнолітніми. У процесі дослідження, проведеного 1999 р. Харківським та Хмельницьким обласними центрами соціальних служб для молоді, було виявлено, що причинами скоєння злочинів самі підлітки вважають: неусвідомлення наслідків своїх вчинків - 67 %; надмірне вживання алкоголю, наркотиків - 28 %; незнання законів України - 5 %; недостатнє виховання та увага з боку батьків - 59 %; вплив друзів, негативної компанії - 50 %; важке матеріальне становище - 18,5 % [4, с 217].

Отже, серед ключових чинників ризику щодо можливості скоєння злочинів неповнолітніми можна назвати такі: недостатній рівень правосвідомості та правових знань; брак організованої системи дозвілля; вживання алкогольних та наркотичних речовин; низький рівень правових знань батьків та недостатня увага з їхнього боку до виховання тощо. Відповідно до чинників

ризика можна визначити напрями профілактики правопорушень.

Напрями, форми та методи профілактики. Проблему профілактики правопорушень серед дітей розглядають переважно як частину педагогічної діяльності, зокрема, у межах навчальних закладів. Проте вищенаведені причини правопорушень вказують, що для подолання злочинності серед неповнолітніх виховної роботи лише в межах навчальних закладів недостатньо.

В. Головченко, Г. Неліп, М. Нелін вважають, що правове виховання - це надання молодим громадянам соціальних, педагогічних, правових послуг не лише педагогічними колективами, а й громадськими та благодійними організаціями, правоохоронними органами, батьками [5, с 8].

Заходи правового виховання, спрямовані на профілактику правопорушень, можна розподілити на такі напрями: надання правових знань педагогами під час викладання певних предметів; проведення вікторин, тематичних райків (для молодших школярів) та зустрічі з працівниками правоохоронних органів, які можуть відбуватися за місцем навчання дітей або за місцем роботи правоохоронців (екскурсії до відділів міліції, постів ДАІ, організацій) [5, с 60; 6, с. 46, 83, 126].

У науковій літературі описано різні методи, що можуть використовуватися з метою правового виховання неповнолітніх. Серед них: роз'яснення, розповіді, бесіди, читання творів, лекції, дискусії, диспути з правових питань, «круглі столи» з правових питань та інші вербальні методи [5, с 60, 62; 6, с. 118; 7, с. 351; 8, с. 76], інтерактивні методи - ігри, рольові ігри, вправи, тренінги, конкурси [5, с 59; 6, с. 126; 8, с. 38; 9, с. 104].

Фактором ризику щодо можливості скоєння правопорушень неповнолітніми є не тільки брак правових знань, а й відсутність системи дозвілля, проведення часу без певної мети та заняття. Відповідно, існує напрям профілактики, спрямований на організацію дозвілля.

Однією з можливостей організації профілактики протиправних дій неповнолітніх у вільний від навчання час може бути робота в літніх таборах. Часто спеціальні програми відпочинку розробляються для дітей із девіантною поведінкою. Таборування має значні переваги в роботі з підлітками. Це зумовлено зміною звичного соціального середовища, вплив якого часто є негативним [10, с 183].

Методи, що застосовуються для профілактики протиправних дій неповнолітніх у рамках напряму організації дозвілля, частково збігаються з методами правового виховання в навчальних закладах. Діти краще сприймають інформацію,

коли вона надається в активній формі (ігри, тренінги тощо). А лекції та інші вербальні методи є традиційними для інформування різних вікових категорій. У цьому напрямі застосовуються також консультації, які дають змогу проводити індивідуальну роботу з дитиною, здійснювати психологічну корекцію, надавати правову допомогу тощо.

Оскільки серед причин і умов скоєння правопорушень підлітками є вживання наркотичних речовин (до 70 % протиправних дій скоюється у стані сп'яніння), то профілактика правопорушень серед неповнолітніх не матиме бажаних наслідків, якщо комплекс профілактичних заходів не буде включати роботи з позбавлення неповнолітніх наркогенних звичок [11, с 3; 6, с. 51; 2, с. 229].

Отже, ще одним напрямом профілактики правопорушень є профілактика вживання підлітками наркотиків та алкоголю. Програми з профілактики вживання наркотичних речовин реалізують соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді. За формою діяльності роботу соціальних служб для молоді можна поділити на масову, групову та індивідуальну.

У масовій роботі використовують такі методи, як акції, конкурси, вистави, поширення інформаційно-рекламного матеріалу, виступи на радіо, телебаченні. Групова робота відбувається у вигляді лекцій, дискусій, диспутів, рольових ігор, тренінгів. Індивідуальна робота проводиться методами консультацій (очних та телефонних) у консультативних пунктах, громадських приймальнях [12, с 178-179; 4, с. 201; 13, с. 13].

Отже, профілактична діяльність щодо попередження правопорушень серед неповнолітніх може проводитись як у рамках навчального процесу, так і в позашкільний час. Вона включає такі напрями, як правове виховання дітей, організація їхнього дозвілля, профілактика наркогенних звичок. Форми та методи роботи мають відповідати віку дітей, викликати в них зацікавлення та спонукати до роздумів.

Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у Німеччині. Корисним у розробці та впровадженні програм профілактики правопорушень серед неповнолітніх міг би стати досвід діяльності німецьких організацій, які активно співпрацюють між собою.

У профілактиці правопорушень серед неповнолітніх німецькі державні та громадські організації використовують такі форми роботи, як екскурсії до поліцейських дільниць, спортивні змагання за участю учнів, вчителів та поліцейських, методи-дискусії, конкурси з правової тематики

тощо [14; 15]. Діють проекти з організації дозвілля неповнолітніх, у рамках яких відбуваються покази фільмів, дискотеки, заняття з навчання гри на музичних інструментах [16]. Профілактика правопорушень проводиться також і масовими методами: поширення інформаційних матеріалів, великих плакатів, кінопокази. Консультавання проводиться, так само як і в Україні, на стаціонарних пунктах або телефонічно. Проте консультаційні пункти часто створюються за ініціативою та на базі поліцейських дільниць [17].

В одному з німецьких міст реалізовувався проект, метою якого було зменшення злочинності серед неповнолітніх. Для цього серед добровольців було відібрано людей, які пройшли попереднє навчання. За підлітком, поведінка якого свідчила про можливість скоєння правопорушення, було закріплено добровольця - «контактну особу». Підліток міг звернутися до «контактної особи» за допомогою, обговорити проблеми, які виникають у школі чи вдома тощо [18].

Профілактика правопорушень відбувається також за методикою «рівний-рівному», коли самі неповнолітні отримують правову підготовку та проводять заходи для своїх однолітків, організовують їхнє дозвілля, здійснюють консультування [19].

Матеріали та методи дослідження

Дослідження було проведено у Києві та Феодосії впродовж березня - квітня 2005 р. Мета дослідження - вивчення сучасного стану профілактики правопорушень серед неповнолітніх, визначення форм та методів роботи, які застосовуються для профілактики.

Для проведення дослідження вибрано такі якісні методи, як вивчення документів та опитування (напівструктуроване інтерв'ю).

У рамках дослідження вивчалися програми профілактики правопорушень серед неповнолітніх в Україні. Було описано 7 програм профілактики, що реалізуються центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, службою у справах неповнолітніх та молодіжною громадською організацією.

В опитуванні взяли участь 10 респондентів: 6 - з м. Києва, 4 - з Феодосії. Із 10 респондентів - 9 жінок. Було опитано п'ять працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; двоє керівників служб у справах неповнолітніх; один респондент - голова Ради молодіжної громадської організації; один - керівник відділу кримінальної міліції у справах неповнолітніх; один - старший психолог Центру практичної психології Головного управління МВС

України в Автономній Республіці Крим. Основними критеріями відбору учасників були: досвід роботи з дітьми, а також у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх.

Характерні особливості профілактики правопорушень серед неповнолітніх

Суб'єкти профілактики та мережа співпраці. За результатами проведеного дослідження встановлено, що в мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді реалізуються програми первинної профілактики наркоманії та алкоголізму, тютюнопаління, ВІЛ/СНІДу, а також правопорушень.

Служби у справах неповнолітніх та кримінальна міліція у справах неповнолітніх зосереджують увагу переважно на дітях групи ризику або тих, хто вже скоїв правопорушення. Проте водночас ці органи проводять заходи із первинної профілактики правопорушень.

Як відомо, доцільність впровадження програм зумовлюється їх ефективністю. Дієвість своєї роботи з профілактики респонденти оцінювали переважно заданими офіційної статистики правопорушень (7 респондентів з 10). Проте представники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, крім статистичних даних, критерієм ефективності своєї роботи називали ще й відгуки учасників програми та педагогів, а також результати анкетування, яке визначає рівень знань з певної тематики до і після проведення занять за програмою.

Таким чином, для оцінки ефективності своєї діяльності, згідно з результатами дослідження, суб'єкти профілактики використовують в основному статистичні показники.

За результатами опитування щодо співпраці служб у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх, основними організаціями, що займаються профілактикою, є центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та служби у справах неповнолітніх. Саме про їхні програми згадували респонденти з різних служб, до них спрямовують дітей і з ними співпрацюють.

Коли йшлося про спрямування дітей на інші програми профілактики в інші служби, то три респонденти з центрів соціальних служб та один зі служби у справах неповнолітніх наголосили на тому факті, що мають у межах своїх організацій достатньо програм та спеціалістів, і тому спрямовують клієнтів насамперед всередині своєї служби.

Про співпрацю з громадськими організаціями ствердно відповіли лише чотири респондентів з 10: два з центрів соціальних служб, один - зі

служби у справах неповнолітніх та респондент, який сам є керівником громадської організації.

Лише три з 10 учасників опитування назвали недержавні організації з-поміж таких, що мають займатися профілактикою правопорушень. Проте на уточнювальне запитання: «Чи лише державні служби повинні здійснювати профілактику правопорушень серед неповнолітніх в Україні», решта 7 респондентів відповіли, що й недержавні служби також.

Загалом, учасники опитування, що є представниками державних організацій, не зовсім виразно уявляють, в якій формі може відбуватися співпраця з недержавними організаціями у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Такий висновок можна зробити з огляду на той факт, що частина відповідей мала загальний характер, на кшталт того, що співпраця має бути взаємною, що «головне - ефективність, а форма не важлива».

Учасники опитування зійшлися на тому, що коли в суспільстві гостро стоїть така проблема, як, наприклад, злочинність неповнолітніх, то неважливо, хто стане ініціатором співпраці між державними та недержавними організаціями, оскільки у співпраці зацікавлені всі. Таке ставлення респондентів до проблеми може свідчити про неготовність державних установ проявляти ініціативу в співпраці з організаціями третього сектору.

У рамках дослідження була описана лише одна програма організації дозвілля, як напрям профілактики правопорушень, що реалізовувалась лише в одній із досліджуваних організацій - громадському дитячо-молодіжному об'єднанні «Клуб "Компас"». Програма мала на меті навчання підлітків навичкам користування комп'ютером та Інтернетом. Це давало змогу організувати вільний час підлітків, вони мали можливість спілкуватися з однолітками, бачити позитивні приклади соціалізації неповнолітніх.

Ще троє респондентів із центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та один керівник служби у справах неповнолітніх також зауважили, що існує потреба організації дозвілля підлітків, що, в свою чергу, має попередити скоєння ними правопорушень.

Результати дослідження свідчать, що профілактикою вживання наркотичних речовин як одним із напрямів попередження протиправних дій неповнолітніх займаються в основному центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Такі висновки можна зробити й на основі матеріалів інтерв'ю та з вивчених програм профілактики. Крім того, служба у справах неповнолітніх

також проводить роботу з попередження вживання алкоголю та наркотиків.

Форми та методи роботи. Одним із завдань дослідження було вивчення форм та методів роботи, що застосовуються для профілактики правопорушень серед неповнолітніх.

У результаті дослідження з'ясовано, що як серед дослідників, так і серед опитаних фахівців немає єдиного підходу до визначення форм і методів профілактики. Центри соціальних служб для молоді та служби у справах неповнолітніх використовують переважно групові та масові форми роботи. Методи індивідуальної роботи, такі як консультування, в профілактиці правопорушень застосовуються менше.

Найефективнішими методами роботи з попередження правопорушень серед неповнолітніх респонденти вважають тренінги та індивідуальні методи. Причому респонденти з центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді надають перевагу тренінгам, а опитані зі служб у справах неповнолітніх - індивідуальним методам роботи. Інші респонденти впевнені, що доцільними є методи як індивідуальної роботи, так і тренінги, залежно від потреб неповнолітніх.

За результатами нашого дослідження виявилося, що в профілактиці правопорушень не використовується така описана в літературі форма правового виховання, як екскурсії до відділів міліції або постів ДАІ [6, с 126].

Впровадження іноземного досвіду. Частина дослідження стосувалась вивчення можливостей впровадження іноземного досвіду в профілактиці правопорушень серед неповнолітніх в Україні.

Респонденти описали приклади застосування трьох форм роботи з профілактики правопорушень: залучення представників правоохоронних органів до заходів, що проводяться серед дітей, наприклад, рольових ігор, спортивних змагань, конкурсів; закріплення за неповнолітнім, схильним до девіантної поведінки, «контактної особи», яка б допомагала підліткові у вирішенні його проблем, підтримувала тощо; а також надання правової інформації неповнолітнім, проведення заходів з профілактики правопорушень їхніми однолітками за методикою «рівний-рівному».

Варто зазначити, що 8 із 10 респондентів вважають проведення спільних заходів з представниками правоохоронних органів ефективними з точки зору профілактики. На їхню думку, це змінить уявлення про міліцію як про лише каральний орган, дасть змогу сформувати у неповнолітнього образ правоохоронця-помічника та порадника. Проте подібні заходи мають бути добре організовані, представники правоохорон-

них органів повинні бути підготовлені до роботи з дітьми.

Більшість респондентів (9 з 10) позитивно оцінили, як уже зазначалося, й таку форму роботи, як закріплення за неповнолітнім з групи ризику «контактної особи». При цьому контактна особа, на думку респондентів, має бути людиною відповідальною та підготовленою, а сама програма - тривалою.

Представники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (5 осіб із 10) з досвіду проведення подібних програм знають, що профілактика за методикою «рівний-рівному» є дієвою, оскільки підлітки та молоді люди краще сприймають інформацію від своїх однолітків. Проте в центрах соціальних служб для молоді така форма профілактики застосовується частіше з метою попередження вживання алкоголю, наркотиків, хвороб, що передаються статевим шляхом тощо.

Висновки та рекомендації

Реалізація в Україні програм профілактики правопорушень серед неповнолітніх характеризується такими особливостями: несистематичністю (вони проводяться за запитом навчальних закладів, рідко - за планом соціальної служби), фрагментованістю охоплення дітей (критеріями відбору неповнолітніх до участі у подібних програмах часто є рішення адміністрації навчального закладу, особисті зв'язки людини, яка проводить заняття, тощо), зосередженістю на дітях з девіантною поведінкою.

Головними напрямками профілактики правопорушень серед неповнолітніх можна вважати: правове виховання, організація дозвілля, профілактика вживання алкоголю та наркотиків. Основними суб'єктами такої профілактики є служби у справах неповнолітніх та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Організацією дозвілля як напрямом профілактики протиправних дій неповнолітніми ці інституції не займаються. Проте учасники дослідження визнають важливість цього напряму та потребу його реалізації. Водночас служби у справах неповнолітніх та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді прагнуть стати універсальними службами, фахівці спрямовують клієнтів до інших спеціалістів, насамперед, у межах своєї організації.

Співпраця у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх здійснюється переважно між державними службами. Громадські організації меншою мірою залучені до попередження правопорушень, зокрема в таких сферах, як організація дозвілля та профілактика вживання

алкоголю та наркотиків. Працівники державних служб не зовсім чітко уявляють собі форми співпраці з громадськими організаціями.

Доцільність впровадження програм зумовлюється їх ефективністю. Згідно з результатами дослідження, респонденти мало обізнані з методиками оцінювання ефективності своєї діяльності і посилаються, в основному, на дані офіційної статистики щодо рівня злочинності серед неповнолітніх. Деякі центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді для визначення ефективності проводять опитування до і після реалізації певної програми.

Профілактика правопорушень серед неповнолітніх, яку здійснюють різні служби, має три форми: індивідуальну, групову та масову. Перевага надається груповій та масовій формам. Індивідуальна робота проводиться переважно щодо дітей групи ризику, проте респонденти визнають потребу більшого використання індивідуальних консультацій для інших груп дітей.

Для поліпшення проведення профілактики правопорушень серед неповнолітніх в Україні суб'єктам профілактики - центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, службам у справах неповнолітніх, кримінальній міліції у справах неповнолітніх, навчальним закладам, громадським організаціям, які займаються профілактикою правопорушень серед неповнолітніх, рекомендуємо таке.

1. Розробляти та використовувати методики оцінювання ефективності програм профілактики з метою визначення доцільності їх впровадження.

2. Налагоджувати співпрацю з організаціями, що працюють у сфері попередження протиправних дій неповнолітніх, залучати до співпраці громадські організації.

3. Урізноманітнювати форми та методи профілактики, збільшувати застосування вербальних методів: окрім лекцій та бесід, які передбачають пасивне сприйняття інформації, використовувати диспути, дискусії, вікторини, які активніше залучають слухачів, а також інтерактивні методи подання інформації (тренінги, сюжетно-рольові ігри, вправи).

4. Сприяти розробці та впровадженню програм, які організовують дозвілля підлітків.

5. Розглянути можливість впровадження форм та методів роботи, які використовуються німецькими організаціями:

- залучення правоохоронців до спільних заходів дозвілля дітей (спортивних змагань, конкурсів) та для проведення сюжетно-рольових ігор з метою ознайомлення з роботою правоохоронних органів;

- підготовка волонтерів, які можуть стати контактними особами для дітей, схильних до девіантної поведінки;

- проведення заходів з правової освіти фахівцями та за методикою «рівний-рівному» - самими неповнолітніми.

1. Оржеховська В. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: Навч.-метод, посібник.- К.: ВіАН, 1996.- 351 с
2. Заросинський Ю., Заросинський О. Причини і умови злочинності неповнолітніх потребують теоретичного і практичного розроблення // Право України.- 2004.- № 3.- С 64-68.
3. Васильківська І. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні: деякі аспекти // Право України.- 2004.- № 1.-С. 95-98.
4. Соціальна робота з дітьми та молоддю: проблеми, пошуки, перспективи / За заг. ред. І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової.- К.: УДЦССМ, 2000.- Вип. 1.- 276 с
5. Головченко В. Правове виховання учнівської молоді: питання методології та методики.- К.: Наук, думка, 1993.- 134 с
6. Запорожан І. Правове виховання молодших школярів: Навч.-метод, посібник.- Ужгород-Тернопіль: Мистецька лінія, 2002.- 158 с
7. Ковчина І. Зміст і організаційно-правові форми роботи з дітьми та молоддю шкільного віку // Соціальна робота: технологічний аспект.- К.: ДЦССМ, 2004.- С.347-355.
8. Права дитини - права людини: Інформ.-метод, посібник-Ш / Упор. З. Галковська, Т. Жданюк, С. Яровий.-К., 1999.- 148 с
9. Карнейчик А., Смагина Л., Царик И. Содержание работы в 5-9-х классах // 100 уроков по правам ребенка: Учеб.-метод, пособие.- Минск, 1999.- С. 38-70.
10. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: Посібник для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. 4-а частина / За ред. А.Я. Ходорчук.- К.: ДЦССМ, 2003.- 272 с
11. Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх м. Києва: Метод, рекомендації / Під заг. ред. С. О. Повіка.- Київ, 2000.- 90 с
12. Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навч.-метод, посібник.— К.: УДЦССМ, 2001.-220 с
13. Толстоухова С. Социальная защита молодежи и социальная работа с нею // Соціальна робота в Україні: теорія і практика.- 2003.- № 4.- С. 12-17.
14. Kriminalpraevention: vorbeugen und resozialisieren II AiD Integration in Deutschland.- 2004.- № 3.- [Цит. 2005, 20 квітня].- <<http://www.isoplan.de/aid/index.htm>><<http://www.isoplan.de/aid/2004-3/praevention.htm>>.
15. Schule mal anders.- 2003.- [Цит. 2005, 7 лютого].- <http://www.bka.de/vorbeugung/infopool_de.html-Schwerin>.
16. Zeltplatzkampagne "Strand Gut".- 2003.- [Цит. 2005, 8 лютого].- <http://www.bka.de/vorbeugung/infopool_de.html-Zeltplatz>.
17. Praeventionsprojekte I Deutsches Forum für Kriminalpraevention.- [Цит. 2005, 8 лютого].- <http://kriminalpraevention.de/aktuell-data_shtml#Jugendberatung>.
18. Plan haben - ein kriminalpraeventives Projekt für Jugendliche.- [Цит. 2005, 17 лютого].- <<http://kriminalpraevention.de/aktuell.htm>>.
19. Neue Zugangswege und Unterstützungsangebote der Sozialpädagogik im Bereich der Kinderdelinquenz.- [Цит. 2005, 19 лютого].- <http://kriminalpraevention.de/aktuell-data_shtml#kriminell>.

Daiya Neliubina

CRIME PREVENTION AMONG THE MINORS

The paper presents the current state of the crime prevention among minors. Organisations involved into such activities, their work forms and methods are described. The research results highlighted in the paper allow to formulate recommendations to governmental and non-governmental organisations on increasing effectiveness of the crime prevention programmes among minors, on development and implementation of such programmes applying certain forms and methods used by foreign, particularly German organisations.